Baaßen/Bazna, Baumgarten/Bungard, Bell/Buia, Birthälm/Biertan, Bonnesdorf/Boian, Braller/Bruiu, Burgberg/Vurpăr, Bürgesch/Bârghiş, Bußd/Buzd, Dobring/Dobârca, Durles/Dârlos, Eibesdorf/Ighişu Nou, Frauendorf/Axente Sever, Freck/Avrig, Giereslau/Bradu, Großau/Cristian, Großkopisch/Copşa Mare, Großlasseln/Laslea, Großpold/Apoldu de Sus, Großprobstdorf/Târnava, Großschenk/Cincu, Großscheuern/ Şura Mare, Gürteln/Gherdeal, Hahnbach/Hamba, Hamlesch/Amnaş, Hammersdorf/Guşterița şi Haschagen/ Haşag.

Fiecăreia dintre cele 28 de localități repertoriate îi este consacrată o scurtă monografie care, cronologic, prezintă principalele momente din evoluția istorică a acesteia, în epoca medievală, începând cu prima atestare şi sfârşind în preajma anului 1600. Cu acribia-i cunoscută, istoricul Gernot Nussbächer realizează o „bază de date" extrem de utilă pentru cei interesați de istoria acestui spațiu, informațiile oferite acoperind diverse aspecte ale realității trecute, din perspectivă juridică, politică, religioasă, economică, culturală. Susținute de o bogată documentație (edită şi inedită) aceste scurte „cronici" reconstituie istoria unui teritoriu, a unui popor, a unei culturi, care pentru Gernor Nussbächer reprezintă simplu *Vaterland*.

Dragostea pentru această patrie, asociată unui profund sentiment religios, i-a potențat pasiunea pentru redescoperirea şi cunoaşterea trecutului, mărturiseşte cu sinceritate, în *Prefață*, istoricul, pentru care „meseria" reprezintă o adevărată vocație.

Lidia Gross

Rainer SLOTTA, Volker WOLLMANN, Ion DORDEA (Hrsg), ***Silber und Salz in Siebenbürgen. Bd.: 10 Gold aus dem „Goldenem Viereck". Der Bergbau in Brad, Offenburg (Baia de Arieş/Offenbànya), Băița (Boicza/Pernseifen) und Baia de Criş (Altenburg/Kőrösbànya).***

Teil I. *Aufsätze und Manuskripte*. Teil II. *Historische Beschreibungen, Reiseberichte, Gutachten sowie mineralogisch-geologische und montanhistorische Literatur*, Bochum, Selbstverlag des Deutschen Bergbau-Museums Bochum, 2010, 640p. (I), 1580p. (II).

Prestigioasa şi impresionanta serie de publicații dedicate dezvoltării industriei miniere din Transilvania ajunge la o frumoasă împlinire prin acest al zecelea volum, editat de Muzeul German al Mineritului de la Bochum, cu suportul financiar al guvernului din landul Renania de Nord-Vestfalia. Este prestigios acest volum, atât prin conținutul imens de informație, care tinde să fie exhaustiv, cât şi ca realizare tehnică şi grafică, fiind lucrat în condiții ireproşabile. Alături de studiile şi textele cu caracter informativ, un consistent material ilustrativ completează tabloul evoluției mineritului şi aşezărilor umane din „cadrilaterul aurului", situat între Brad, Baia de Arieş, Băița şi Baia de Criş.

Preocupările pentru minerit datează încă din epoca dacică, dar volumul este inaugurat de Adriana şi Eugen Pescaru prin relatările asupra necropolei romane de la Muncelu (Ruda-Brad) din județul Hunedoara, o mărturie documentară convingătoare asupra aspectelor locale de civilizație imperială. Ele sunt însoțite de numeroase ilustrații asupra inventarului găsit aici. Istoria propriu-zisă a mineritului aurifer din zona Brad este inaugurată însă cu mult profesionalism de Volker Wollmann printr-un studiu amănunțit pornind de la începuturi şi până la întemeierea Societății Mica în anul 1920. Încă din epoca bronzului există indicii de activitate în zonă, dar autorul oferă amănunte mai relevante începând din epoca imperială romană. Extinzându-şi cercetările şi asupra localităților din preajmă (Crişcior, Ruda, Valea Arsului, Zdraholți, Musariu), cercetătorul găseşte mărturii ale activității miniere începând cu secolul al XV-lea, apoi continuă cu detalii interesante pentru secolul XVIII. Epoca modernă este inaugurată de Societatea Ruda 12 Apostoli în secolul XIX, dar autorul oferă detalii tehnice semnificative şi pentru anii premergători Primului Război Mondial, însoțite de numeroase ilustrații. Viața minerilor este, de asemenea, prezentată prin referiri la efectivul lor, condițiile de salarizare şi asistența socială. Depăşindu-şi intențiile inițiale, Volker Wollmann prezintă date şi despre perioada interbelică şi a doua parte a secolului XX, ajungând până aproape de zilele noastre. Prin urmare, am putea atribui acestei contribuții şi un caracter de studiu introductiv, căci Mircea Baron revine cu detalii cu mult mai largi şi mai precise într-un material extrem de amănunțit şi bine documentat intitulat *Dezvoltarea mineritului*

aurifer în zona Brad începând cu anul 1880 şi până la 1948. Dezvoltarea societăţii pe kuxe „Ruda 12 Apostoli" este descrisă amănunţit, la fel şi preluarea ei de către firma germană Harkotsche Bergwerke und Chemische Fabriken zu Schwelm und Harkorten A.G. zu Gotha. Găsim aici relatări despre procedeele tehnice ale exploatării aurului, ca şi despre evoluţia producţiei de aur care atinge punctul culminant în anul 1911/1912 prin cele 2022 kg produse, după care scade în condiţiile războiului mondial. După cum se ştie, după război minele de la Brad sunt preluate în anul 1920 de către societatea românească „Mica", care va deveni în perioada interbelică una dintre cele mai importante întreprinderi industriale din România. Numeroase tabele statistice prezentate dovedesc creşterea rapidă a producţiei de aur fin până la 2.832 kg în anul 1937. La fel de detaliate sunt situaţiile referitoare la efectivele personalului angajat, care creşte de la 2205 în 1921 la 2991 în 1938. Pe lângă acestea, sunt descrise condiţiile de muncă şi salarizare, numeroasele realizări sociale, ca şi facilităţile de care se bucurau salariaţii. Modul de organizare şi progresele tehnice înfăptuite de societatea „Mica" explică în bună măsură eficienţa şi rentabilitatea exploatărilor de aur, argint şi cărbune, după cum reiese din numeroasele prezentări din epocă. Descrierea activităţii continuă şi anii celui de Al Doilea Război Mondial, apoi până la naţionalizarea din anul 1948. Având în vedere antecedentele Societăţii Mica, această prezentare este în mod fericit întregită de amănuntele înfăţişate de Claus Müller referitoare la Societatea Harkortsche Bergwerke und chemische Fabrikern zu Schwelm und Harkoren Actien-Gesellschaft.

Alte capitole au fost elaborate cu deosebită precizie de Volker Wollmann, care prezintă mineritul în localităţile Băiţa, Hărţegani, Trestia, Draica, Porcura, Găinel, Crăciuneşti şi Fizeş începând din epoca romană, dă numeroase amănunte despre secolul XVIII şi ajunge până la sfârşitul secolului XX. În schimb, istoria mineritului din Baia de Arieş se referă în special la secolele XVIII-XIX. Mai cuprinzător din punct de vedere cronologic este capitolul privind oraşul minier Baia de Criş, care porneşte din epoca romană, poposeşte pe larg în evul mediu, pentru a relata apoi amănunte semnificative despre secolele XVIII-XIX. Toate aceste capitole sunt însoţite de un foarte bogat material ilustrativ, Volker Wollmann având o înclinaţie deosebită pentru reprezentările tehnice şi figurative concrete ale afirmaţiilor sale. Drept urmare, a considerat util să alcătuiască un capitol tematic, intitulat *Mărturii privind mineritul în oraşele Baia de Arieş, Brad, Băiţa, Crăciuneşti, Barbura, Trestia şi Baia de Criş*. Acest capitol foarte cuprinzător este întocmit în colaborare cu Rainer Slotta, eminentul specialist al istoriei miniere de la Bochum, unul dintre iniţiatorii seriei de volume intitulată „Silber und Salz in Siebenbürgen". Contribuţia documentară a lui Rainer Slotta este remarcabilă în această secţiune, care cuprinde mărturii materiale cu privire la toate laturile activităţii miniere şi ale vieţii de miner. Găsim deci ilustraţii referitoare la instalaţii de extracţie şi preparare, guri de mină, şcoli profesionale, cămine culturale muncitoreşti, biserici, cimitire, pietre de mormânt, urme şi rămăşiţe de galerii, guri de aerisire, ventilatoare, maşini de extracţie, case de oaspeţi, sedii administrative, locuinţe de mineri, laboratoare, statui înfăţişând grupuri de mineri etc.

Mărturiile topografice sunt, şi ele, foarte abundente în acest volum, iar capitolul ilustrativ intitulat *Peisaje miniere din Baia de Arieş*, publicat de Virgil Nariţa, Tiberiu Todea şi Sever Jurj, contribuie din plin la înfăţişarea pitorească a împrejurimilor oraşului. Oraşul Baia de Arieş este reprezentat din toate unghiurile posibile, pe lângă aceasta, apar urme fotografiate, majoritatea color, ale activităţii miniere, care demonstrează abundenţa extraordinară a vestigiilor activităţii extractive, parcă încremenite în timp. De altfel, nu au lipsit preocupările pentru colecţionarea, conservarea şi expunerea obiectelor şi utilajelor legate de minerit, înfiinţându-se în acest scop în oraşul Brad Muzeul Aurului, după cum rezultă din materialul publicat de Grigore Verdeş. Reiese că deja la sfârşitul secolului XIX au existat preocupări în acest sens, ele înmulţindu-se în perioada de activitate a Societăţii „Mica". În epoca comunistă numai după anul 1970 s-au reînnoit preocupările muzeale, iar în 1972 muzeul a fost instalat într-o clădire adecvată. Relicvele de natură materială legate de istoria mineritului sunt astfel pe larg prezentate în volum, dar nu lipsesc nici consemnările legate de prezenţa umană, după cum o demonstrează Urbariul de la Baia de Arieş, întocmit la 17 iulie 1754 şi publicat in extenso în originalul latin de Vasile Ionaş. Consemnarea obligaţiilor fiscale ale locuitorilor reflectă, concomitent, structura socială şi naţională a localităţilor la care se referă.

O secţiune specială a volumului cuprinde manuscrise inedite referitoare la organizarea tehnico-administrativă a mineritului, cu atât mai interesante, cu cât datează din epoci foarte diferite. Astfel, expertiza întocmită de Johann Grimm datează din 1831, pe când consemnarea realizată de Fritz Gohry

despre exploatările de la minele Ruda 12 Apostoli provine din 1923, cu aproape un secol mai târziu. Amintirile redactate în anul 1970 de către Friedrich Schumacher referitoare la minele de aur din Transilvania întregesc în mod firesc acest peisaj cronologic, care reprezintă, totodată, un izvor documentar pentru istoria minieră.

Se face astfel trecerea firească spre cea de a doua parte a volumului 10, editată într-un tom separat, cu mult mai cuprinzător ca număr de pagini. Acesta poartă titlul *Izvoare (Urkunden)* şi e inaugurat de un impresionant număr de documente de arhivă referitoare la mineritul aurifer din epoca austriacă (1702-1867). Majoritatea documentelor provin de la Serviciul din Cluj al Arhivelor Naţionale, şi anume de la fondurile Tezauriatului Montan din Transilvania, Oficiul Superior Minier Zlatna şi Direcţiunea Minieră Cluj, dar se fac referiri şi la arhivele din Baia Mare, Bistriţa şi Deva. Completări utile au fost furnizate de arhivele de la Viena, fondurile Hofkammerarchiv, Finanzarchiv-Montanbteinlung, Wissenschaftlich Archiv der Geologischen Bundesanstalt. Documentele au fost pregătite pentru editare, cu o desăvârşită cunoaştere a meşteşugului arhivistic, de către Ion Dordea, cunoscut cercetător al istoriei miniere ardeleneşti, care a redactat în acest scop regeste foarte amănunţite, cu text paralel în limbile germană şi română. Conţinutul de informaţii al documentelor este extrem de bogat şi util pentru cercetătorii istoriei aurului întreaga secţiune însumând circa 650 de pagini, un segment important al întregului volum.

A doua parte a volumului adună descrieri istorice, jurnale de călătorie, expertize şi studii din literatura tehnică minieră, începând cu sfârşitul secolului XVIII şi până la Primul Război Mondial, majoritatea publicate în reviste de specialitate. Majoritatea autorilor sunt cunoscuţi practicieni ai tehnicii miniere şi geologi ca Jens Esmark, J.L.Neugeboren, H.Wolf, Bernhard von Cotta, Johann Grimm, Gabriel Téglàs, B.A. Wendeborn, Moritz von Pàlffy, Karl Papp, Friedrich Schumacher etc.

Acest volum 10 al seriei de publicaţii „Silber und Salz in Siebenbürgen" reprezintă o încununare a stadiului actual de cunoştinţe cu privire la istoria mineritului de metale preţioase din cadrilaterul aurifer al Transilvaniei. Pe lângă aceasta, el oferă un volum însemnat de noi surse de informaţie pentru viitorii cercetători ai industriei extractive, atât de bogată în evenimente, încât solicită în continuare atenţia şi pasiunea celor interesaţi de istoria tehnică şi economică.

Ludovic Báthory

Venera ACHIM, Viorel ACHIM (coord.), ***Minorităţile etnice în România în secolul al XIX-lea,*** Bucureşti, Edit. Academiei Române, 316 p.

Istoria minorităţilor naţionale de pe teritoriul ţării noastre este unul dintre arealurile scrisului istoric românesc care a beneficiat de o tot mai sporită atenţie în ultimele decenii. La această fericită situaţie au contribuit atât amplele sale reverberaţii – căci interacţionează cu o multitudine de alte domenii de interes istoriografic –, cât şi contextul socio-politic care a susţinut şi promovat deschiderea spre alteritate, descoperirea şi înţelegerea minorităţilor, inclusiv a celor circumscrise etnic. Nu întâmplător, volumul pe care îl vom prezenta este produsul edit al unei reuniuni ştiinţifice dedicate minorităţilor naţionale din România modernă, fiind susţinut financiar prin intermediul unui proiect de cercetare CNCSIS, axat pe studierea unei minorităţi mai puţin „frecventate" de breasla istoricilor – ţiganii.

Cele 18 studii care îl compun au fost organizate tematic de către editori în şapte secţiuni, menţionându-se însă explicit în prefaţă că nu s-a căutat prin aceasta o uniformizare a contribuţiei specialiştilor, ci doar o necesară şi minimă sistematizare. Patru dintre compartimente insistă asupra legăturile dintre istoria minorităţilor şi domenii de interes istoriografic mai ample, precum: modernizarea României în secolul al XIX-lea, spaţiul urban din Vechiul Regat, naţionalismul autohton, nou-dobânditul teritoriu al Dobrogei. Alte trei au ca obiect modele minoritare de organizare şi funcţionare intracomunitară, precum şi două cazuri particulare: comunităţile catolice din Moldova, respectiv evreii.

Cercetarea dedicată de Vasile Ciobanu istoriografiei germanilor din Vechiul Regat în epoca modernă, alături de studiul de caz realizat de Constantin Ardeleanu asupra activităţii mercantile a grecilor ionieni din Galaţi între 1856-1860 subliniază, din perspective diferite dar complementare, rolul jucat de aceste minorităţi etnice în ridicarea economică – sau modernizarea – Principatelor Dunărene,